

Teataja

Haaslava valla infoleht

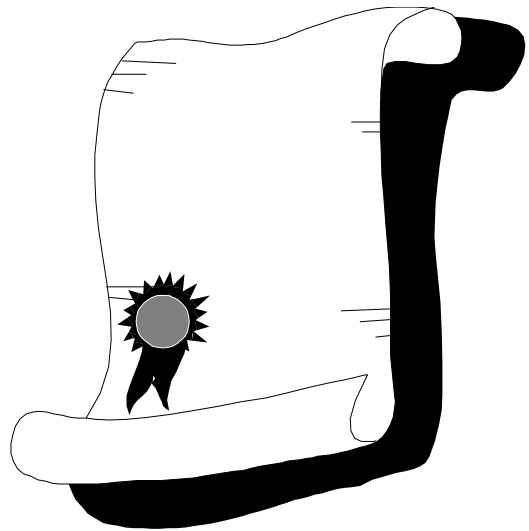
Nr. 6(11) juuni 1995

Tuult tiibadesse !

Sillaotsa Põhikooli lõpetasid sel aastal - lõpuaktus 10. juunil kell 14.00:

Regina Arefjeva
Liivo Kurvits
Kadi Kõllamõts
Janar Küün
Ardo Lõssenko
Nele Nisu
Inga Raud
Mariliis Roos
Diimar Tarajev
Roomer Tarajev

Õnnitleme lõpetajaid,
täname õpetajaid.

KODUKANDI LOOD

lehekülgi Haaslava valla ajaloost, pajatusi rahvasuust ja mõtteid tänapäevast.

Ajalugu kui maaomanike register.

Meie vald asub muistsete Kambja ja Võnnu kihelkondade piiril. Mõlemad kihelkonnad kuulusid Tartumaa suuremate hulka. Kihelkondi eraldas teineteisest Mõra jõgi. Nime on vald pärinud Haaslava mõisalt, kes selle omakorda sai 14.sajandi maaomanikult - Hazelowede pere-
onnalt. Nemad jagasid oma mõisa kaheks: Haaslavaks ja Unikülaks (Hiljamõisaks).

1553.a. oli Haaslava omanikuks keegi Dücker, kuid venelaste vallutuse tulemusena langes mõis bojaar Juschka kätte. Uniküla aga

müüdi juba 1431.a. koos Uniküla veski ja kahe külaga (Poka ja Mõrajärve). Piiskopivalitsuse lõpul oli Uniküla mõisaomanikuks Taube. Kurnava sõja järel oli Haaslava tühjaks jäänud ning võimule tulnud Poola valitsus ühendas selle uuesti ning andis Tartu raehärrale Mengershausenile. Kui Tartusse jõudis Rootsi valitsus, läks Haaslava riigimõisana kindralkuberner Skytte valdusesse. Hiljem on aga temast jälle saanud eraomand, sest 1646.a. nimetatakse teda kui krahv Oxenstierna pärandvara.

Rootsi võim lõppes jälle venelaste vallutusega, ning tsaar Peeter I andis Haaslava tänuhäeks Tartu vallutamise eest krahv Šeremetjevile. 1836.a. said omanikeks krahvi pärijad. 1921.a. Eesti Vabariigi maareformi käigus jagati mõisamaa taludeks, mis lakkasid olemast Nõukogude võimu kehtestamise järel.

Kriimani mõis (algse nimega Brinkenhof) kuulus orduajal Grinkeni-nimelisele omanikule. 16. sajandil jäi mõis sõdade tõttu tühjaks, kuid 1627.a. kinnitas kuningas Gustav Adolf peaaegu täielikult metsa kasvanud maa endise omaniku järeltulijale Magnus Brinkenile, kes aga 1640.a. taotles kuninganna Christinalt loa ning müüs mõisa ära. Ostja nimi oli Riegemann, kellelt Kriimani saigi oma tänapäevase nime. 1649.a. ostis Riegemann Vastse-Reola mõisnikult Ulrichilt Päkste küla (pääks - vana mänd, pääkste - põliste mändide). 1704.a. sai krahv Šeremetjev ka Kriimani endale. 1723.a. restitueeriti ta küll Riegemanni pärijatele, kes aga mõisa von Cavelile maha müüsid. Von Cavel vahetas Kriimani Rannu mõisa vastu, makstes selle omanikule von Boettingenile peale 40 tuhat rubla. Hiljem olid omanikeks veel parun Rosen, von Blankenhagen ja von Stryk.

Eesti Vabariigi omandusse läks ta koos Peetri ja Roiu karjamõisadega. 1921.a. ostis mõisasüdame Tartu kaupmees Mart Jänes, nimetades talu oma poja järgi Heitiks. Talu hävitati Nõukogude võimu poolt.

Nii vahetuvad ajaloo tuultes maaomanikud, kõigist ei saa tõelisi peremehi.

Kelle töö katkestab võõras võim, kelle töö kannavad laiali pärijad. Mõnest säilib nimi, paljudest ei midagi ...

Priiuse Seltsimaja
24. juunil 20.00
 JAANIÕHTU
 rahvaspordimängud, jaanituli, tants
1. juulil 12.00
 Lahtised PETANQUE võistlused
 segapaaridele.
 Auhinnaks turismituusik kahele.

Männimetsa 1	7,9 ha	Maie Lass	Tõõraste
Naritse-Vainola	28,2 ha	Virve Musta	Roiu ja Kurepalu
Treiali	32,0 ha	Vilma Pabusk	Aardla
Naritse	15,1 ha	Lydia Viilup	Roiu
Kriisa	11,7 ha	Kalju Raag	Uniküla
Raudsepa	28,4 ha	Uuno Annamaa	Uniküla
Soovere	47,9 ha	Aino Mällo	Kitseküla
Sabali	41,4 ha	Helmi Zobel	Kriimani
Kalevi	15,4 ha	Virve Mällo	Kriimani
Kungla	14,4 ha	Uno Seeba	Kriimani
Villemi 2	69,1 ha	Andrus Ottas	Ignase
Logina	36,9 ha	Arvi Vainomäe	Kriimani ja Reola
Araka	22,4 ha	Olaf Sillamaa	Roiu
Metsa	1,0 ha	Lauri Mets	Kurepalu
Külma	71,5 ha	Jaan Riives	Kõrkküla, Aadami
Lepiku	13,8 ha	Arnold Anko	Tõõraste
Käo	2,8 ha	Aivo Opmann	Mõra

Koosolekul oli vallamajas koos kogu Haaslava valla koorekiht: kooliõpetajad, vallavanem oma abidega, laulukoori juhatus, jõukamate talude omanikud, aga ka mitmed talusulased ja teenijatüdrukud. Koosolekut juhatas O. Rütli. Pea kõik kohaletulnud astusid seltsi liikmeiks. Valiti juhatus. Selle esimeheks sai vallasekretär Jaan Väljaots, kes oli tõsine, tubli ja karske mees ning üldse valla rahva poolt lugupeetud.

Kuna vallamaja oli tõesti rahvast tungil täis, tõusis kohe küsimus, kas selts ei muretseks endale seltsimaja. Õnneks juhtus koosolekul olema ka üks ehitusmeister, kes arvas, et seltsimaja läheb maksma vähemalt 2200 - 2600 rubla. Siis saavat lihtsa palkmaja saaliga, mis mahutab 200 inimest. Ühte otsa tuleks lihtne näitelava ja teise otsa kaks tuba. Tol ajal oli puit ja ehitustöö veel odav ning see summa ei kohutanud kedagi. Oskar Rütli tegi ettepaneku kohe üles kirjutada, kui palju keegi maja ehitamiseks annetab. Vaimustus oli nii suur, et kohe lubasid üle 600 rubla anda mitu talunikku. Kolm Põderoni - Roio, Pihlapuu ja Kolga talude Põderonid, samuti Mandli talu omanik Käärik, kellel oli küllaldaselt metsa, lubasid oma metsast tasuta kogu puumaterjali. Terve rida taluomanikke avaldasid, et nemad lõikavad metsas palgid valmis ja toovad tasuta kohale. Andsid endast teada ka liiva- ja kivivedajad. Seega olid välja-

vaated seltsimaja ehitamiseks paremad kui võis ette arvata.

Kohe samal koosolekul valiti ehitustoimkond, kuhu kuulusid kõik annetus- ja töögruppide esindajad. Koosolek otsustas, et töödega võib viivitamatult alustada, ka ehitusmeistriga lepiti kohe kokku. Üleval meeleolus lahkuti esi-

õnnistamispäeva aga kirjutas Villem Reiman Kolga-Jaanist, et ta ei saa tulla. Nüüd läks O.Rütli Kambjasse pastor Ederbergi kutsuma. Viimane vastas aga eitavalt, sest seltsimaja olevat Kriimani valla maa pääl, see aga kuulunud enne ühendamist Võnnu koguduse piirkonda. Ka Võnnu õpetaja Varese poole

Haaslava Karskusseltsi "Priius" tegelasi 1939.a. Vasakult: Juhan Undrits, sekretär; Jaan Väljaots, laulukoori ja orkestri juht, Oskar Savik, esimees; Arved Koppel, aseesimees; Oskar Opmann, kassapidaja. Seisavad: Joh. Meier, näitejuht; Alfred Toom, näitleja; Julius Ivane, abisekretär; Karl Palk, abikassapidaja.

meselt seltsi koosolekult.

Mitme kuu jooksul ei olnud vallas tähtsamat kõneainet kui seltsimaja ehitus. See sujus tõesti hästi. Arvati, et kesksuvel, heinaajal võib maja juba sisse õnnistada, mõned viimistlustööd võib ka hiljemaks jätta. Oskar Rütli tehti ülesandeks õnnistamispäevaks keegi tubli karskustegelane-pastor kohale kutsuda, kes maja jumalasõnaga pühitseks ning ka muidu peokava kokkusedamise eest hoolitseda.

Esialgu andsid lubaduse kohale tulla meie suurim karskustegelane Villem Reiman, keda huvitas eriti ehitus ning samuti Jaan Tõnisson. Kõik oli korras. Kaks päeva enne

pöördumine ei õnnestunud. Jäid üle veel pastor Willigerode Tartu Maarja ja pastor Eisenschmidt Peetri kogudusest. Teati, et Willigerodesse suhtub Haaslava rahvas eitavalt. Eisenschmidt aga tähendas, et Võnnu pastor Vares oleks ikka pidanud tulema ja kahetses, et temal ei ole küll aega. Samas aga lisas, et karskus olevat neis karskusseltsides üldse üks hirmus asi, sela joodavat isegi teekannudest viina...

Samal päeval sai O.Rütli kokku Jaan Tõnissoniga, kellele kurtis oma kitsikust. Jaan lõi üleolevalt käed kokku ja ütles:

"Ehk tuleb ikka Vares?"

"Kas siis sina ei tulegi?"

“Ma vist ka ei saa, pea ise kõne, mis seal ikka...”

Järgmine päev leidiski Oskar Rütli Võnnust. Pastor Vares lõkus just parajasti õues köögitrepi juures puid.

“Karskuse seltsimaja mina õnnistama ei tule. Mina tean, et ega seltside suured tegelased ise karskust ei pea”.

Lõpuks päästis olukorra endine Põltsamaa kirikuõpetaja, siis Jaani

koguduse õpetaja Wittrock. Ta oli ka ise karsklane ning karskuse teemal raamatugi kirjutanud. O.Rütli leidis eest tugeva suure mehe, mustade juuste ja kulmudega, kes kõneles mehise ja kõmiseva, kuid siiski meeldiva häälega:

Haaslava (Tuigo) meeskoori liikmeid 1939.a. Istuvad: Leo Toom, Eduard Palla, Hugo Polli ja Alfred Toom. Seisavad: Edgar Koorits, Valter Toom, Aksel Meoma ja Julius Ivane.

“Jah, töiseid karskustegelasi on vähe. Olge üsna mureta, küll mina tulen.”
Pühapäeval enne kella 4 veeres kahehobusevoorimees ülemõpetaja Wittrockiga majas ette ja viis minutit hiljem saabus kohale ka Jaan Tõnisson.

Mõlemad olid pidulikes mustades kuubedes.

Pidu kukkus välja suurepäraselt ning “Postimeeski” kirjutas sellest paar veergu.

Muistendeid ja pärimusi Vooremäest ja Mõra jõest.

Vanasti polevat Vooremäel suurt mäge olnud, ainult väike kinguke, pealt sile nagu muna. Selle otsas maganud kord Vanatühi, saba kolm korda ümber kingu keeratud. Poegadega emahunt juhtunud ka sinna ning üks poeg napsanud Vanatühja saba otsast jupi ära. Vanatühi ainult raputanud end korra ja ühmanud:

“Kirp pures”.

Teine susi naksanud jälle ning nüüd jäänud saba juba paar sülga lühemaks. Vanatühi karanud korraks istuli, kuid jäänud kohe jälle norinal magama.

Nüüd tulnud kolmas susi ning hammustanud ära juba kolm sülga saba otsast. Selle peale karanud Vanatühi üles ja hakanud mööda kinku edasi-tagasi jooksmas. Ise peksnud oma sabakõndiga nii kõvasti maad, et kuhu mats juhtunud, sinna tekkinud sügav org, ülespaiskunud liivast ja mullast aga tekkinud mäed.

Nii saanudki paik praeguse ilme. Vanatühjale ja teistele kuraditele meeldivat seal ikka edasi. Enne ja pärast vihma Vooremäe poole vaadates on näha, kuidas nad seal endale süüa keedavad.

Ennevanasti olnud Vooremäel tore linn, mida valitsenud Voore kuningatütar. Tal käinud palju kosilasi, kellest ta aga ühtki vastu ei võtnud. Viimaks tulnud kosja Soome targa poeg, kes samuti korvi saanud.

Selle peale Soome tark vihastanud ning nõidunud kuningatütret koos kogu linnaga maa alla. Seal olla ta praegugi. Ainuke tee sinna minevat Raudallika kaudu, kuid selle tee ees seisvat kuldne härjaike. Kel see õnnestub välja võtta, saab linna sisse ja linngi tõusvat päevalgele tagasi. Katset linna pääseda võivat aga ette võtta ainult suurel reedel.

Vaade üle Mõra oja Kurepalu poole. Taamal "Priiuse" seltsimaja.

Teise variandi järgi olnud Voore viimaseks kosilaseks mitte Soome targa poeg, vaid naabruses asuva Möldripalu kuninga poeg. Ka on kirjeldatud, kuidas linna näha ja sinna pääseda. Tuleb vana-aasta öösel kolm korda päripäeva ümber allika käia, siis tulevat allikast vetevaim, kes näitab linna. See õnnestub aga ainult neil, kes pole kunagi teistele inimestele halba teinud.

Kui jaaniööl Raudallika lähedalt sõnajalaõis leida, tulevat välja kuldikkega härg. Siis tuleb sellel sarvist haarata ja neid allapoole suruda. Siis avanevadki Voore linna väravad, linn tõuseb uuesti maa peale. Linnapäästjal aga olevat edaspidi väga õnnelik elu.

Vooremäe linna võib aga mõnikord siiski näha saada. Kord sõitnud üks mees üle Vooremäe Tartu turule siga müüma. Olnud suveaeg ja mees jäänud palavusega tukkuma. Korraga äratanud teda kange vankrirataste rappumine. Suur olnud mehe imestus, kui ta näinud ennast linnatänaval sõitmas. Linn ise aga olnud täiesti võõras. Tänav suurtest kividest ja auklik. Poode pole tee ääres olnudki. Kõikjalt aga tuli mehe juurde jooksupalu inimesi, kes tahtnud siga osta. Iga uus tulija pakkunud aina kõrgemat hinda. Mees pole teadnud, mida teha. Siis visanud üks ostja koti kulda mehele vankrisse, võtnud sea ja läinud oma teed.

Nüüd pööranud mees hobuse ringi, et koju tagasi sõita. Sõitnud tüki maad, leidnud ta end äkki Vooremäelt Kähriaukude juurest. Muidu

oleks ta juhtunud unenäoks pidanud, aga kullakott olnud ikka veel vankris.

Nii saanud mees ootamatult rikkaks.

Mõrasoost algav ümber Vooremäe looklev ja Haaslaval Emajõkke suubuv Mõra jõgi on rikas allikate poolest. Kui allikas jookseb välja liivakivipaljandist, on talle antud nimeks Paeläte. Sellenimelisi allikaid on mitu ja mitme vett on peetud ravitoimeliseks. Üks neist asub tänapäevalgi Mõra külas Lilu talu all praeguse Kurepalu paisjärve kaldal. Seal viidud vett mitmesuguste haiguste vastu. Allikasse visatud ka hõbe- või vaskraha.

Samasugune allikas on ka Age orus, mõni kilomeeter eelmisest ülesvoolu.

Unikülas Marguse talu maadel asusid pool kilomeetrit Hiljamõisa poole teest paarikümne meetri kaugusel suured kivid. Neist kõige suuremal, mis lõhuti 1965.a. oli mõnikord nähtud istumas juukseid kammivat noort naist. Kui temale lähemale mindi, oli ta äkitselt kadunud. See olnud maa-aluses vangistuses viibiv Voore kuningatütar, kes käivat end Mõraoja ääres allikal pesemas.

Kõigis neis allikates täiskuu ajal pesemine olevat andnud neidudele säravad silmad ja jumeka näonaha ning kaitsnud vananemise vastu.

Haaslaval Mõraoja kaldal nüüdse paisjärve ääres asub Lohu ja Lõhmuse talude vahel sügav lohk, mida nimetatakse Kabelioruks. Arvatakse, et seal asus küla matusekoht, teiste arvates aga Rootsi sõja aegne matusekoht.

Siin olla mitmel korral nähtud, kuidas vankrit vedav must hobune käänab teelt Kabelilohku ning kaobki sinna.

Politseikroonikat

1995.a. alguses on sisse murtud A.Pikka maamajja Aadami külas ning varastatud toiduaineid ja majakraami. Varguse ja lõhkumise teel on tekitatud majaomanikule kahju 245 krooni. Kuu aja pärast pandi samasse toime teine sissemurdmine. Jälle viidi ära toiduaineid, samuti elektripliit jm. Kahju suurus 650 krooni.

Jaanuaris-veebruaris on sisse tungitud Unikülas asuvasse K.Kööbi kasutuses olevasse maamajja ning varastatud sealt raadio ja elektripardel. Kahju 70 krooni.

Eeltoodud sissemurdmised toime pannud isik on kindlaks tehtud. temaga tegeleb Põlva Uurimisbüroo.

Konstaabel A.Ruben

Järgneb poole sajandi pärast...

... Haaslava vallas Kurepalus pandi pühapäeval sinna kohaliku organisatsiooni poolt püstitavale Vabadussõjas langenud kangelaste mälestussambale nurgakivi. Avasõna ütles koolijuhataja Parisalu, vaimuliku talituse pidas Kambja õpetaja O.Eerits. Kõnedega esinesid abimaavanem H.Miller ja Tartumaa maleva pealik kolonel P.Asmus...

Selline oli 15.augustil 1939.a. "Päevalehes" ilmunud sõnumi sisu, mis aitas taastada õiged daatumid Kurepalus vallamaja lähedal asuva mälestusmärgi aluse kohta.

Kuna sammas ei saanudki enne 1940.a. lõplikult valmis, ei olnud ta ka arvel nimekirjades, mille järgi toimus Vabadussõja mälestusmärkide hävitamine. Samba alus treppidega ja seda ümbritsevad arhitektoonilised kujundid säilisid enam-vähem terveks käesoleva ajani.

Praegune vallavalitsus on kogu aeg olnud seisukohal, et poole sajandi eest alustatu tuleb lõpule viia. Haaslava Vallavolikogu, arutades 1995.a. eelarvet, leidis, et eeltöödega tuleks alustada ja eraldas selleks ka natuke raha.

Kuna informatsiooni kavandatud mälestusmärgi kohta on väga napilt, tuli pöörduda mälestuste poole. Kahjuks on aeg oma töö teinud. Enamus

asjaosalistest puhkavad juba kodumaa, paljud aga ka võõras mullas. Väärtuslikku informatsiooni jagas oma mälestuste põhjal Julius Ivane Taari talust, kelle sõnul ei planeeritud Kurepallu suurejoonelist mälestusmärki paljulevinud sõjamehe skulptuuriga, vaid lihtsat obeliski, et oleks vallas oma püha paik, kus mälestada langenuid.

Ajalugu on pannud meile kanda üha uued koormad - mõõdas on ohvriterohke Teine Maailmasõda, küüditamised ja represserimised. On vaja mälestada juba neidki, kes eelmise samba nurgakivi rajasid. Seetõttu peaks rajatav mälestusmärk olema pühendatud kõigile neile Haaslava vallast pärit inimestele, kes on andnud oma elu vaba ja iseseisva Eesti eest, vägivaldselt välja viidud oma kodudest, ilma jäetud oma maast, varast ja kodukohast või sunnitud siit põgenema.

Vallavalitsusel on olemas Ain Ilvese ja Enn Kooviti koostatud mälestusmärgi kavand, mis peaks olema ligilähedane 1939.a. kavandatule (vt. lk. 8)

Kahjuks oleme tegelikult olukorras, kus autorite ja teostajate poolest võiks raidkivi ja kogu mälestusmärk valmida juba sellel aastal, kuid selle eest tasumiseks jääb raha napiks. Seetõttu on tänuväärt kõigi inimeste ja organisatsioonide abipakkumised, samuti arvamused ja ettepanekud käimasoleva töö lõpuleviimise kohta. Samuti on teretulnud abi ümbruse korrastamise ja muude tööde tegemiseks ning selleks vajalike mehhanismide osas.

Ühtlasi palume kõiki, kes mäletavad või teavad midagi 1939.a. mälestusmärgi komitee tööst, ettevalmistustest ausamba rajamiseks, nurgakivi panekust jne, teatada sellest suuliselt või kirjalikult Haaslava vallamajja. Seni pole leitud ka ühtegi fotot

Taastatava mälestusmärgi vaated

nurgakivi panekust ega rajatud sambaalusest. Väärtlik on esmapilgul tühisenagi näiv teave, samuti arvamused, kes võiksid sellest lähemalt teada.

KIRJUTAGEM ÜHISELT
LÕPUNI POOLE SAJANDI
EEST POOLELI JÄÄNUD
LEHEKÜLG !

ÕIGUSAKTID

Väljavõtteid vallavalitsuse korraldustest

nr. 295 29.05.1995

Kinnitada õigusvastaselt Voldemar Vernomasingult võõrandatud Mäeotsa 39 talu maa võõrandamisaegne maksumus ning määrata kompensatsioon omandireformi õigustatud subjektidele Raimo Maasingule, kes elab Tartus, Aardla 118-39 ja Ilme Anijärvele, kes elab Tartus Jaama 89-48 kummalegi 75279 krooni.

nr. 266 29.05.1995

Kinnitada Johann Kikkaselt õigusvastaselt võõrandatud Jutra 26 talu maa võõrandamisaegne maksumus ning määrata kompensatsioon omandireformi õigustatud subjektidele Rein Kikkasele, kes elab Tartus Aardla 120-3 ja Lembit Kikkasele, kes elab Tartu vallas Kärknas kummalegi 49870 krooni.

nr. 297 29.05.1995

Kinnitada Alviine Seebachilt õigusvastaselt võõrandatud Savi 51 talu maa võõrandamisaegne maksumus ning määrata kompensatsioon 25197 krooni omandireformi õigustatud subjektile Otto Seebale, kes elab Tartus Pikk 76-34.

nr. 298 29.05.1995

Kinnitada Johannes-Oskar Seebalt õigusvastaselt võõrandatud Saiba 19 talu maa võõrandamisaegne maksumus ning määrata kompensatsioon 37685 krooni omandireformi õigustatud subjektile Otto Seebale.

nr.299 29.05.1995

Kinnitada Johan Adusonilt võõrandatud Udre 34 talu maa võõrandamisaegne maksumus ning määrata kompensatsioon tagastamata jäänud 6,64 ha maa eest omandireformi õigustatud subjektile Liidi Aadusoole, kes elab Tartus Õie 7.

Mälestame lahkunuid

Reio Tara
28.11.1991 - 20.05.1995
Kriimani